

**MUSIIKKIKASVATTAJAN SIIRTYMINEN OPISKELIJASTA
OPETTAJAKSI**

Selma Ruippo
Kandidaatintutkielma
Musiikkikasvatus
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2020

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Selma Rosalia Ruippo	
Työn nimi Musiikkikasvattajan siirtyminen opiskelijasta opettajaksi	
Oppiaine Musiikkikasvatus	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2020	Sivumäärä 28
Tiivistelmä <p>Kandidaatintutkielmassani tutkin kirjallisuuskatsauksen ja luotettavien internetsivustojen kautta, minkälaisia seikkoja aloittavan musiikinopettajan tulisi tiedostaa uransa alussa. Luokkatilat, mento- rointi, perehdytys, meluallistuminen, materiaalipankit, opettajan oma hyvinvointi ja auktoriteetin rakentuminen ovat minun nostamia teemoja opettajan alkutaipaleelta. Kaikki edeltävät teemat sisäl- tävät monia yksityiskohtia, joihin aloittavan musiikinopettajan tulisi perehtyä ja ymmärtää niiden tarkoitus työelämässä sekä siviilielämässä.</p> <p>Tutkimuskysymyksenä on: Minkälainen on musiikkikasvatuksen siirtymä opiskelijasta opettajaksi? Tutkielmani tarkoitus on auttaa jokaista vastavalmistunutta, sijaisuuden tai viran saanutta henkilöä. Ideana on esittää tärkeitä tekijöitä jokaisesta teemasta sekä nostaa ymmärrystä opiskelijan siirtymä- vaiheesta opettajaksi. Käsittelen teemoja myös tietopohjaisella sekä henkilökohtaisen kokemuksen tasolla.</p> <p>Teemojen käsittelyn yhteydessä löysin, että perehdytys on yksi tärkeimmistä tekijöistä aloittavan opettajan uran alussa. Käytännön ongelmat opetuksessa nousevat esille tuoreelle opettajalle vasta ensimmäisinä työpäivinä. Monessa lähteessä käsiteltiin aloittavan opettajan eli noviisiopettajan koh- taavan alkushokin, stressin tai riittämättömyyden tunnetta koulutusta kohtaan. Ilmiö opiskelijoiden epävarmuudesta siirtymävaiheesta ja perehdytyksestä tuntuu edelleen olevan hankala vuosikym- menten aikana. Koulussa pyritään kehittämään opettajan aloitusta kouluympäristössä mahdollisim- man sulavaksi. Opettajan työssä opettajan auktoriteettinen asema sekä oma identiteetti etsivät muo- toaan lähes koko uran ajan.</p> <p>Jatkotutkimus voisi käsitellä opettajan ammatin muutosta digitalisaation partaalla. Miten musiikki- kasvatuksen koulutus tulee muuttamaan, jotta aloittavalla musiikinopettajalla on esimerkiksi val- miudet etäopettamiseen? Minkälaisin keinoin kouluissa varaudutaan etäopetukseen musiikin osalta.</p>	
Asiasanat:	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja:	

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Opettajan hyvinvointi työympäristössä	3
	2.1 Opettajan hyvinvointi ja stressi työstä.....	3
	2.2 Työhyvinvointi työpaikalla	4
	2.3 Opettajan auktoriteetti ja sosiaalinen identiteetti työympäristössä	5
3	Opettajan valmiudet ja työkalut	8
	3.1 Mentorointi ja perehdyttäminen kouluuyhteisössä.....	8
	3.2 Tekijänoikeus	11
	3.3 Materiaalipankki.....	12
	3.4 Tapahtumien järjestäminen	13
	3.4 Kerhotoiminta ja resurssien vaikutus musiikinopettajan työhön	14
4	Musiikinopettajan luokkatila	16
	4.1. Luokkahuone ja soittimisto	16
	4.2 Soittimien huolto	17
	4.3 Soittimien säilytys.....	18
	4.4 Meluallistuminen	19
6	Pohdinta	23
7	Lähteet	25

1 Johdanto

Uusi työyhteisö, uudet oppilaat ja erilainen opetusympäristö tarjoavat uusia ideoita sekä puhtaan työpöydän. Puhdas työpöytä kuitenkin täyttyy heti työn alkaessa. Siirtyminen opiskeluelämästä työelämään luo muutoksia elämäntapaan, omaan identiteettiin ja siviilielämään. Siirtymään tarvitaan perehdytystä (Kiviniemi 2000, 64). Mentorointi, luokkatilat, meluallistuminen, koulujen tapahtumat, opettajan hyvinvointi sekä auktoriteetin rakentuminen ovat tärkeitä nostamiani näkökulmia aloittavan opettajan työssä. Keskipisteenä on opiskelijasta opettajaksi siirtymävaiheeseen vaikuttavat tekijät. Mitä musiikin opetustilassa tulisi huomioida ja minkälaiset tekijät ovat erilaisia opetusharjoittelussa kuin vakituisessa työssä? Miten oma auktoriteetti ja opettajanidentiteetti rakentuvat?

Luokkatilan ylläpito ja turvallisuus sekä soittimien huolto eivät ole itsestäänselvyys vaan asia, joka ei välttämättä tule opettajan tietoisuuteen ensimmäisinä työpäivinä tai viikkoina. Kysyin kahdelta eri koulun opettajalta: onko esimies antanut ohjeistuksia työn alkaessa luokkatilan huoltamisesta tai sähkölaitteiden puhdistuksessa? Molemmat vastaukset olivat kielteisiä. Esimies ei antanut ohjeistuksia musiikkiluokan ylläpidosta tai soittimien huollosta ja säilytyksestä. Sähkölaitteiden puhdistuksesta ei myöskään mainittu. Ensimmäinen musiikinopettaja Jukka Parviainen, kuitenkin lisäsi koulutuksen antavan perustaidot luokkahuoneen ylläpitoon. Hän kuitenkin myös jatkoi, että opettajana työskentely on käytännön asioissa edistynyt vuosien saatossa. Jyväskylän yliopiston lehtori Esa Viirret ei myöskään ollut saanut esimiehen ohjeistuksia luokkatilan ylläpitoon tai huoltoon. (Viirret ja Parviainen 2020).

Käyn läpi opettajan hyvinvointiin ja työhyvinvointiin liittyviä tekijöitä. Inhimilliset tarpeet, sosiaalisuus, psyykkisyys ja fyysisuus luovat verkoston hyvinvoinnille, joka rakoillessaan vaikuttaa työhyvinvointiin sekä työkykyyn. Tarkastelen, mitkä tekijät vaikuttavat opettajan työkykyyn. Työkyvyn tarkastelun jälkeen suuntaan katseen opettajan identiteetin ja auktoriteetin muodostumiseen. Tutkin, kuinka musiikinopettaja saa arvostetun auktoriteetin ja miten hänen identiteettinsä voi muokkautua.

Opiskelijan siirtyessä opettajaksi vastuu itsestä laajenee. Oma kuulonsuojaaminen sekä oppilaiden kuulonsuojaaminen on vakavasti otettava seikka. Meluallistuminen on hyvin tärkeä työhön sekä elämänlaatuun vaikuttava tekijä, etenkin jos kuulovaurio syntyy. Tällöin luokkatilojen käytössä on myös huomattava meluallistuminen. Pieni desibelien nousu puolittaa oleskeluajan melussa, jolloin kuulovaurio voi syntyä salaa niin opettajalle kuin opiskelijoille. Otan vertauskuvaksi arkielämän tilanteita jotka vastaavat kyseisiä meluarvoja, ja joita voi esimerkiksi yhteisoittamisen aikana syntyä. Lisäksi käsittelen keinoja, joilla aloittava musiikinopettaja voi vaikuttaa oppilaiden meluallistumiseen.

Käsittelen ensimmäiseksi opettajan hyvinvointia työympäristössä sekä aloittavan opettajan auktoriteetin muodostumista sekä identiteetin kasvamista. Tämän jälkeen perehdyn opettajan työkaluihin, musiikinluokkaan opetustilana sekä meluallistumiseen.

2 Opettajan hyvinvointi työympäristössä

2.1 Opettajan hyvinvointi ja stressi työstä

Opettajan fyysinen, kognitiivinen ja sosiaalinen toimintakyky ovat osa-alueita ihmisen hyvinvoinnissa. Mikään osa-alue ei sulje toista pois, vaan kaikki ovat yhteydessä toisiinsa. Tohtori Kristiina Kumpulainen viittaa Rauramoon (2008), joka jakaa hyvinvoinnin psykososiaaliseen, fyysiseen ja terveystatkumoon (Kumpulainen 2013, 32). Psykososiaaliseen vaikutusalueeseen kuuluu tyytyväisyys työhön ja elämään, myönteinen asennoituminen tulevaisuuteen ja kyky sietää konflikteja sekä epävarmuutta. Fyysinen hyvinvointi sisältää fyysisen kunnon sekä vastustuskyvyn sairauksille sekä fyysisten oireiden välttämisen. Terveystatkumo puolestaan niputtaa sairauksien ehkäisyn, hyvinvoinnin hallinnan, sekä henkilökohtaisen terveyden. (Kumpulainen 2013; Rauramo 2008, 32.) Opiskelijan siirtyessä opettajaksi hyvinvoinnin osa-alueet voivat läpikäydä erilaisia heilahduksia. Nämä heilahdukset voivat johtua esimerkiksi itselleen yllättävistä tekijöistä, kuten äkillinen sairastuminen tai yhteiskunnallinen kriisi.

Musiikinopettajan aloittaessa työpaikalla hänelle tulee jatkuvasti uutta informaatioita niin koulun käytännöistä, oppilaista sekä työtilasta. Hän voi myös oppia uusia puolia opettajaidentiteettistään. Vastavalmistuneen opettajan elämänmuutos opiskelusta työelämään voidaan kokea raskaana monien yksityiselämän muutoksien kanssa (Leino & Leino 1997, 108). Tällöin opettajalle voi syntyä stressitila, jolloin työssä koetaan toistuvaa sekä pitkäaikaista ponnistelua ja ahdistusta (Kumpulainen 2013, 41). Edellä mainitut voivat aiheuttaa rasitteita erityisesti psykososiaaliselle hyvinvoinnin alueelle, joka käsittelee sietokykyä epämiellyttäviin tilanteisiin.

Kumpulainen siteeraa lähdeä Kauko-Vallinen & Koiranen (2010), että oma stressin sietokyky ja sopiva stressi nähdään mahdollistavana tekijänä erinomaiseen suoritukseen, kun puolestaan huono stressi kuormittaa elimistöä, toimintakykyä ja haittaa ajattelutyötä. Aloittavalla opettajalla työn alkaessa odotukset ja työelämän realiteetti voivat tulla yllätyksenä (vrt. Kiviniemi 2000, 64). Uuden luokan kohtaaminen ja ensimmäiset tunnit voivat olla opettajalle jännittäviä. Mahdolliset raportoinnit kotiin ja nopea materiaalin tuottaminen saattaa tuntua aloittavalle musiikinopettajalle raskaalta kuormalta.

2.2 Työhyvinvointi työpaikalla

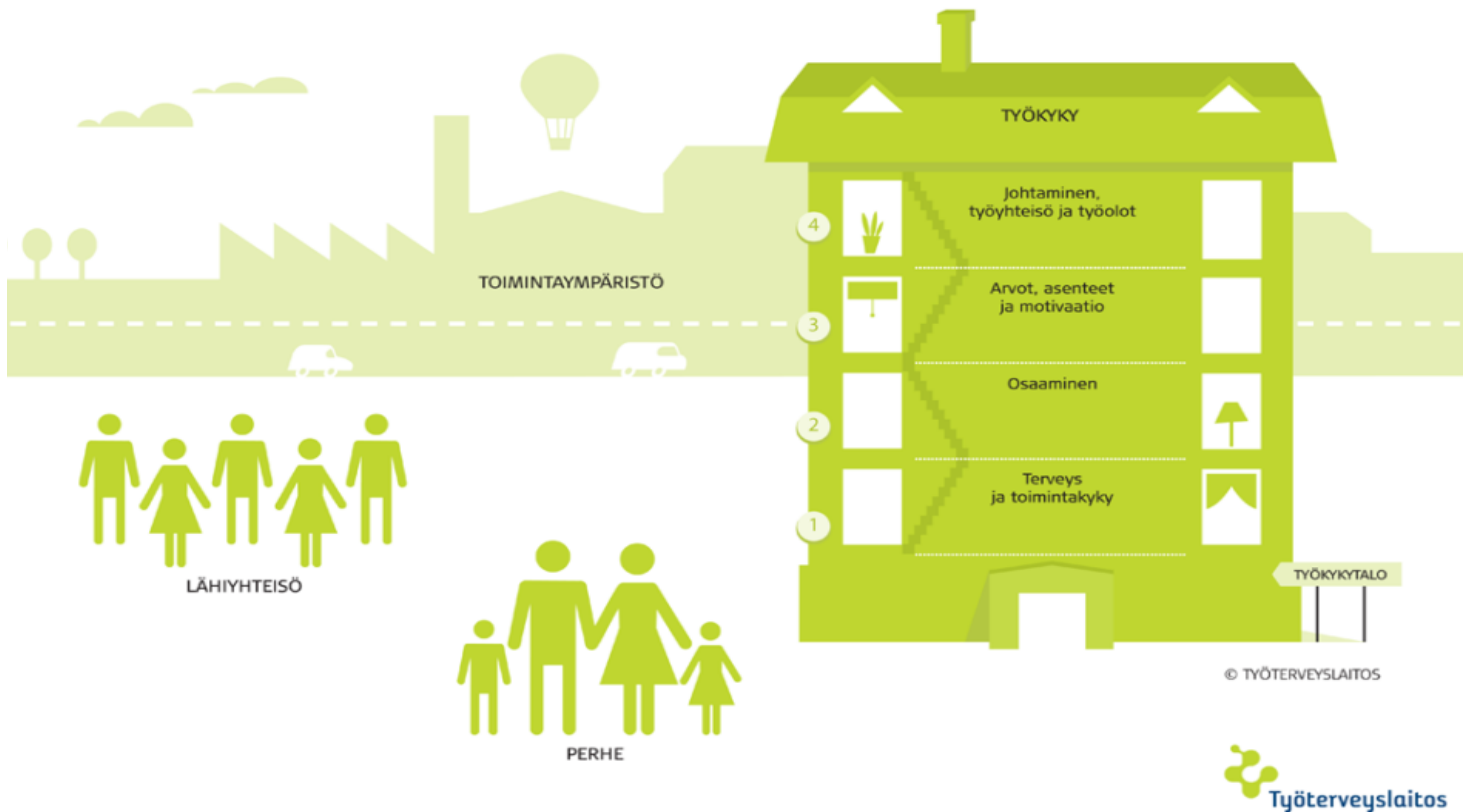
Työterveyslaitoksen laatimassa oppaassa *Opas työpaikoille työn ja muun elämän yhteensovittamiseksi* korostetaan, että tasapainoinen elämäkokonaisuus palkkatyön ja yksityiselämän välillä luo tyytyväisiä työntekijöitä, jotka sitoutuvat työhönsä (Bergbom, Friman, Roponen, Toivanen, Uusitalo, Wallin, Vanhala 2016, 8). Maailman terveysjärjestö, World Health Organization, WHO (2020) tekee myös työpaikoille ja työnantajille ohjeistuksia, joilla se edistää ja tiedottaa työhyvinvoinnin tärkeydestä. Työpaikoille viedään viesti, jossa kehoitetaan työntekijöiden työympäristön parannusta ja työntekijöiden osallistumista työpaikan ympäristön kehittämiseksi. Lisäksi kannustetaan työntekijöiden persoonallisten sekä ammattimaisten taitojen hioamista. (WHO 2020.) Maailmalla ja Suomessa toteutetaan siis työntekijöiden edunvalvontaa. Aloittavan musiikinopettajan tulisi kokea, että hän saa tukea sekä tasavertaista kohtelua työpaikalla. Jos opettaja tunnistaa saavansa epäoikeudenmukaista kohtelua, hänen tulisi ottaa asia puheeksi esimiehensä kanssa. Mikäli asia ei hoidu esimiehelle puhumalla, voi opettaja ottaa yhteyttä Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n edunvalvontaan.

Työhyvinvointi on yhä tärkeämmässä asemassa organisaatiossa. Tämä johtuu siitä, että työelämässä tapahtuu muutoksia ja työn rakenteiden murroksia (Manka & Manka 2016, 13). Hyvin tehty panostus työhyvinvointiin kannattaa liike- ja kansantaloudellisesti. (Manka & Manka 2016, 50–56.) Tämä tarkoittaa sitä, että työntekijöiden hyvinvointi työpaikalla vaikuttaa myös organisaation menestymiseen. Työpaikalla panostaminen turvalliseen ja välittävään työyhteisöön on merkittävää, sillä motivoitunut ja terve työntekijä vaikuttaa organisaatioon positiivisesti. Yhteiskunnan näkökulmasta opettaja on työntekijänä myös tärkeä ratas koulutuksen saralla. Opettajan työhyvinvointi vaikuttaa opetuksen laatuun ja tätä myöten myös opiskelijoiden opiskelumotivaatioon ja koulumenestykseen.

Työterveyslaitoksen artikkeli *Työhyvinvointi on yhteinen asia* (2020) kokoaa kuvaan työkykyyn vaikuttavia tekijöitä (ks. kuva 1): terveys ja toimintakyky, osaaminen, arvot, asenteet, motivaatio, yhteiskunta, lähiyhteisö, perhe, johtaminen, työyhteisö ja työolot. Alimmat kerrokset kuvaavat henkilökohtaisia voimavaroja ja neljäs kerros palkkatyötä. Työkykytalo tarvitsee jokaiselle kerrokselle kehitystä työelämän läpi. (Työterveyslaitos 2020A.) Työkykynsä havainnollistamista kannattaa harrastaa aika ajoin. Oman terveyden lisäksi omaa muusikkoutta ja opettajuuttaan voi kehittää erilaisten kurssien sekä valmennusten kautta. Musiikinopettajan ei

kannata unohtaa harrastuksia, joissa pääsee itse soittamaan musiikkia sekä kehittää ammattitaitoaan.

Työkyvyn malli toimii niin yritysorganisaatiossa kuin kouluympäristössä.

Kuva 1. Työkykytalo kokoaa yhteen keskeisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat työkykyyn ja työhyvinvointiin.

2.3 Opettajan auktoriteetti ja sosiaalinen identiteetti työympäristössä

Opettajan ammatissa kohdataan oppilaita joskus myös työn ulkopuolella. Tämä voi aiheuttaa erilaisia reaktioita niin opettajassa kuin myös oppilaissa. Opettajalle voi olla erikoinen tilanne kohdata opiskelijoita esimerkiksi kadulla. Oman auktoriteetin muuttuminen palkkatyön ulkopuolella voi olla opettajalle pulmallinen. Opettajaa ei ole velvoitettu tervehtimään opiskelijoita työn ulkopuolella, mutta suosittelen jokaista muistamaan kohteliaat käytöstavat. Oppilaita voi tervehtiä reippaasti ja jatkaa matkaansa, mieluummin kuin jättäisi oppilaat täysin huomiotta.

Koski-Heikkisen väitöstutkimuksessa (2014) opettajan auktoriteetti ja auktoriteettisuhde rakentuvat kolmeen pääkohtaan: henkilökohtainen käyttäytyminen, toimiva vuorovaikutusilmapiiri sekä onnistuneet opetus- ja kasvatustilanteet. Opettajan laadukas ja hyvä opetustaito pohjautuu ammatilliseen asiantuntijuuteen. Lisäksi sosiaaliset taidot takaavat toimivan vuorovaikutusilmapiirin. Edellä mainitut tavat nostavat oppilaiden arvostussuhdetta opettajaan, jolloin opettajan auktoriteettia kunnioitetaan (Koski-Heikkinen 2014, 134–135, 138). Aloittavan opettajan on siis huomioitava oma asemansa luokassa. Tärkeintä on luottaa omaan kykyihinsä opettaa ja hyödyntää esimerkiksi omia musiikillisia vahvuuksiaan. Koski-Heikkisen (2014) väitöstutkimuksessa ilmenee, että opiskelijat arvostavat opettajan avointa suhdetta opiskelijoihin. Opiskelijat pitävät mielekkäänä kuulla opettajan kertomuksia omista kokemuksistaan. (Koski-Heikkinen 2014, 134–135). Aloittavan musiikinopettajan on hyvä tuoda esille omia opiskelukokemuksia ja neuvoja kokemuksistaan. Matalan kommunikaatiokynnyksen luominen kehittää vuorovaikutusilmapiiriä ja edistää onnistuvia opetustilanteita. Opettajan ja oppilaiden avoin ilmapiiri vaikuttaa positiivisesti luokan yhteisöllisyyteen.

Musiikin opetuksessa on myös tärkeää osoittaa opiskelijoille omaa asiantuntijuutta. Vahva ammatillinen osaaminen antaa hyvät lähtökohdat arvostettuun auktoriteettisuhteeseen (Koski-Heikkinen 2014, 137). Opettaja voi näyttää esimerkkejä soittaen ja keskustellen aiheesta, josta hänellä on paljon tietoa. Opettajan ollessa hyvässä auktoriteettiasemassa palautteen antaminen on hyvin tärkeää oppilaan näkökulmasta. Henkilökohtainen opetus esimerkiksi yhtyesoiton aikana avaa mahdollisuuden välittömään palautteen antoon. Tällöin kokemus jää oppilaalle mieleen ja opettaja pystyy reagoimaan kannustavasti oppilaan kehitykseen. Vuorottelu koko luokan ohjeistamisen ja yksilöohjeistamisen välillä mahdollistaa sen, että opetus on tasapuolista. Tämä antaa myös oppilaille kuvan, että opettaja osaa ohjata taitavasti auktoriteetin asemassa. Tällöin oppilaat saavat mieleenpainuvia yhdessä soittamisen ja oppimisen kokemuksia yhtyesoitamisen tunneilta.

Pureudun seuraavaksi identiteettiin, joka eroaa auktoriteetista. Saastamoinen (2006) toteaa, että identiteetti ei ole annettu, vaan se on pohdittava tietoisesti identiteettityön keinoin. Valinnan mahdollisuuksien kasvu opiskelussa, elämäntavassa, työnteossa ja kuluttamisessa ovat identiteettityötä. (Saastamoinen 2006, 170.) Sosiaalinen identiteetti tarkoittaa keinoja, joilla ihmiset määrittelevät ja ymmärtävät itsensä suhteessa sosiaaliseen ympäristöönsä ja ympärillä valitsemaan kulttuuriinsa. Ihminen voi siis pitää johdonmukaisesti sosiaalista roolia tai identifioitua

johonkin ryhmään sekä yhteisöön. (Saastamoinen 2006, 172.) Opettajalle muodostuu oma sosiaalinen identiteetti kouluyhteisössä, jolloin opettaja tasapainottelee opiskelijan kaverin tai korkean auktoriteetin välillä. Opettajan käsitys itsestään saattaa heijastua ulkomaailmaan eri tavalla kuin hän sen itse näkee. Ulkoinen esiintyminen ja sisäinen todellisuus voivat tällöin olla ristiriidassa (Saastamoinen 2006, 171). Opettaja voi siis kuvitella olevansa hyvin mukana opetuksessa musiikkiluokassa ja oppilaiden yhteisössä, vaikka oppilaat voivat nähdä tilanteen eri tavalla. Aloittava tai kokeneempi opettaja voi muodostaa lukuvuoden aikana muutaman kyselyn, jossa kysytään esimerkiksi oppimisen kokemuksista, opettajan ohjeistuksista sekä opetus-tavasta. Tällaisten kyselyjen tuottaminen auttaa opettajaa huomaamaan, miten hänen identiteet-tinsä heijastuu oppilaille.

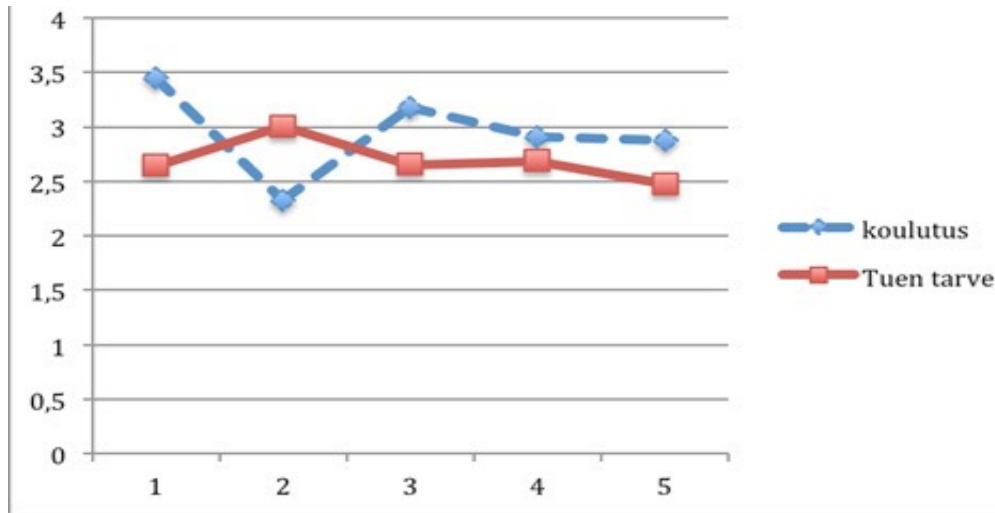
3 Opettajan valmiudet ja työkalut

3.1 Mentorointi ja perehdyttäminen kouluyhteisössä

Musiikkikasvatuksen opintoihin kuuluu kasvatustieteiden perusopetuksen opinnot. Opetusharjoitteluiden aikana oman tunnin suunnitteleminen ja reflektointi omasta toimintatavasta tulee tutuksi opiskelijalle. Opetusharjoittelussa saadaan valmiudet tuntien suunnitteluun. Hannele Niemi ja Anna-Mari Siljander (2013, 16) toteavat tutkimuksessaan, että valmiudet oppitunnin pitämiseksi ja koulutus koetaan jossain määrin riittäväksi. Tutkimuksessa tuen tarvetta vastaajien mukaan tarvitaan eniten työyhteisöön tutustumisessa ja työskentelyssä. Tällöin opiskelijasta opettajaksi siirtynyt henkilö tarvitsee mentorointia.

Mentorointi on itsessään yksi ohjaus- tai kehittämismuoto. Muita muotoja ovat esimerkiksi asiantuntijakouluttaja, työnohjaaja, coach, tuutori ja perehdyttäjä, luettelevat Kupias ja Salo (2014). Osa ohjausmuodoista, kuten perehdyttäjä ja asiantuntijakouluttaja taipuvat enemmän konkreettisen tiedon ja taidon välittämiseen. Puolestaan coachit, työohjaajat keskittyvät ajatusten ja osaamisen esille nostamiseen. (Kupias & Salo 2014.) Mentorointi siis putoaa näiden ohjausmuotojen välille hyödyntäen mentorin kokemuksia ja osaamista. Aloittavan opettajan oma mentori pystyy jakamaan tietoaan koulusta, työtavoista ja omaa kokemustaan aloitusajoiltaan. Tällöin voidaan kehittää aloittelijan eli noviisiopettajan siirtymistä kokeneeksi opettajaksi.

Niemi & Siljander (2013) hyödyntävät Niemen (2011, 44–66) tutkimustuloksia muodostaessaan kuvion, jossa verrataan koulutuksessa saatuja valmiuksia sekä uusien opettajien tuen tarvetta. Kuviossa käsitellään viittä eri opettajan työn kategoriaa, joita opetusharjoittelijat ovat arvioineet 1–5 arvosanoin. Heidän on pitänyt antaa oma arvio koulutuksen antamista valmiuksista sekä tuen tarpeesta kyseisen kategorian kohdalla. Kuvassa 2 sininen kuvaaja kuvaa koulutuksesta saatuja valmiuksia ja punainen kuvaaja tuen tarvetta.

Kuva 2. Koulutuksessa saadut valmiudet ja uusien opettajien tuen tarve (Niemi & Siljander 2013).

Opetusharjoittelijoiden arvio, kuinka hyvin tähänastinen opettajankoulutus on antanut heille valmiuksia opettajan ammattiin (n = 441–445). 1 = erittäin heikosti – 5 = erittäin hyvin. Uusien opettajien arvio, missä he tarvitsevat tukea opettajan työssään (n = 40–45). 1 = ei juuri ollenkaan – 5 = erittäin paljon

Opettajan työn kategoriat:

1. Oman opetuksen suunnittelu
2. Yhteistyö – opettajan työ muiden kanssa
3. Eettinen sitoutuminen opetusammattiin
4. Oppilaiden erilaisuus ja heidän valmentamisensa tulevaisuutta varten
5. Opettajien oma ammatillinen kasvu ja oppiminen

Voidaan havaita, että koulutuksen antama valmius ei yllä hyvään tai erittäin hyvään arvosanaan opetusharjoittelijoiden keskuudessa. Mistä tämä johtuu? Yhtenä perusteluna nousee esille tuen tarve. Tuen tarpeen kuvaaja ei kertaakaan ole nollassa, jolloin opetusharjoittelijat kokevat varsinaisen kenttätyön eli opetuksen jollain tavalla vaativaksi. Tähän syynä voi olla inhimilliset seikat. Esimerkiksi koulutuksen ei ole mahdollista valmistaa realistista siirtymää uuteen työpaikkaan, sillä työyhteisöt, koulut ja perehdytykset voivat vaihdella eri kouluissa. Edellä mainituista erityisen tärkeäksi koetaan perehdytys. Tästä ollaan tehty hanke Kari Kiviniemen (2000) johdolla. Kiviniemen tekemä opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakkointihanke OPEPRO selvitys nro 14 käsittelee opettajien ja opettajankouluttajien käsityksiä opettajan työstä, opettajuuden muuttumisesta sekä opettajankoulutuksen kehittämishaasteista. Kiviniemi nostaa esille OPEPRO -hankkeen selvityksessä, että opettajat keskustelivat, kuinka merkittävä perehdyttämisen vaihe on työhön siirryttäessä. Selvityksessä pohditaan, miten siirtymävaihe

saataisiin sulavaksi. Siinä pohditaan myös: Onko vastuu enemmän oppilaitoksella vai opettajankoulutuksella. (Kiviniemi 2000, 64–65.) Aloittavalla musiikinopettajalla voi siis olla tunnetta siitä, minkälainen opettajan työ arjessa voi olla. Kuitenkin noviisiopettaja voi kokea taitonsa vähäisiksi tai käsityksensä opettajan työstä voi olla vielä hatara, mikä esimerkiksi ilmenee Niemen & Siljanderin (2013) toteuttamassa tutkimustuloksessa (kuva 2).

Kuvasta 2 selviää siis, että eniten tukea tarvitaan yhteistyössä muiden opettajien kanssa. Mentorointi auttaa aloittavan opettajan pääsemään koulun piireihin sisälle. Mentorin ja työnantajan tulisi ohjata aloittelevaa opettajaa ja tutustuttaa hänet hyvin työpiiriin. Soini, Pietarinen ja Pyhälä (2008) toteavat, että opettajat kokevat opettajayhteisön tuen merkittäväksi, sillä he pystyvät jakamaan ongelmiaan sekä saamaan emotionaalista tukea toisiltaan työyhteisössä. Tutkimuksessa tulee myös esille, että hyvää työilmapiiriä pidetään tärkeänä ja jaksamista tukevana tekijänä. (Soini ym. 2008, 251–252.) Aloittavan opettajan on siis hyvä kokea itsensä tervetulleeksi sekä kokea työpaikka avoimena ja turvallisena. Oma innostus ja sitoutuminen työhön saattaa laskea, mikäli työssä koetaan paljon ongelmia sen alkuvaiheessa.

Vertaillen Niemen tutkimustuloksia ja Kiviniemen OPEPRO (2000) selvitystä voidaan huomata, että opetusharjoittelijoilla tai aloittavilla opettajilla on ehkä aavistus siitä, että mielikuvat tulevasta työpaikasta ovat erilaiset kuin ne kokemukset harjoituspaikasta. Opettajan työn ongelmat paljastuvat vasta käytännössä sekä konfliktitilanteissa oppilaiden ja heidän vanhempien kanssa. Nämä ongelmat voivat tulla todellisuushokkina opettajalle, mikä voi aiheuttaa riittämättömyyden tunnetta omasta koulutuksesta (Niemi & Tirri 1997, 53). Aloittava opettaja voi tuntea taitonsa puutteelliseksi, ja mentoroinnin tai perehdytyksen niukkuus voi laittaa opettajan stressin sietokyvyn koetukselle. Tästä johtuen koulutuksessa on tärkeää valmentaa opiskelijoita siirtymän tuottamaan epävarmuuteen opiskelijasta opettajaksi (Knuutila 2018, 14). Mentorointi ja perehdytys ovat siis avainasemassa opiskelijasta opettajaksi siirtymän vaiheissa.

3.2 Tekijänoikeus

Musiikkikasvattaja kohtaa myös tekijänoikeuskiemurat opetuksessaan: Musiikkikasvatuksen koulutuksessa opetellaan musiikin hahmottamista ja kirjoittamista. Tämä antaa työkaluja luoda itse oppimateriaalia, kuten nuotinnoksia, sovituksia ja sävellyksiä. Samalla myös sivutaan tekijänoikeusseikkoja, mutta näistä ei esimerkiksi erillistä kurssia ole musiikkikasvatuksen kandidaatinohjelman opetussuunnitelmassa (2017–2020).

Opettajien työehtosopimuksessa ei velvoiteta automaattisesti tekemään omaa opetusmateriaalia; opettajan itse tuottama opetusmateriaalia antaa hänelle tekijänoikeussuojan eikä koulu voi käyttää hänen tuottamiaan materiaalejaan (Operight 2019A). Työehtosopimuksessa voidaan kuitenkin erikseen sopia oppimateriaalin tuottamisesta tai koulu voi ostaa opettajan tekemiä oppimateriaaleja, mikäli niitä halutaan myöhemmin hyödyntää. Sama seikka koskee myös oppilaiden omia teoksia, sillä tekijänoikeus ei katso teoksen tekijän ikää (Operight 2019A). Aalto-yliopiston oppimiskeskuksen sivustolla (2019) nostetaan esiin se, että kappaleiden kopioiminen on sallittua sopimuslisenssin avulla (Aalto-yliopiston oppimiskeskus 2019). Opettaja saa myös tehdä digitaalisen kopioinnin, johon opiskeluryhmälle on ainoastaan pääsy. Tiedostot pitää poistaa oppilaitoksen koneilta kurssin päätyttyä. (Rehbinder 2015, 4.)

Opettajan pitää olla tietoinen muiden musiikkiteosten ja musiikkivideoiden tekijänoikeus portaista. Tekijänoikeuslain 21 §:n mukaan musiikkiesityksiä saa pitää musiikkiluokassa ja koulun juhlissa, kun tapahtumaan ei ole pääsymaksua (Tekijänoikeus 2005). Musiikkiteosten soittaminen esimerkiksi opettajan Spotify-listalta on sen sijaan hieman harmaalla alueella. Teoksia on mahdollista tekijänoikeuslakiin 21 § nojaten käyttää opetuksessa. Operight -sivustolla toisaalta todetaan, että Spotify Free ja Premium -palvelut antavat luvan musiikin soittamiseen henkilökohtaisessa käytössä. *”Ongelmalliseksi on noussut kysymys siitä, voidaanko sopimusmääräyksillä syrjäyttää opetuksen hyväksi säädettyjä poikkeussäännöksiä?”* (Operight 2019B).

Olen monesti ollut tunnilla, jossa opettaja on soittanut musiikkivideon tai toistanut muita YouTube -videoita. Näitä ei saisi ilman tekijänoikeuslupaa toistaa opetustilanteessakaan. Jos videotekijä on hakenut teokseensa esimerkiksi Creative Commons -lisenssin, on videolla tällöin normaalia tietosuojaa laajemmat käyttöluvut. (Operight 2019C.) Tekijänoikeudelliset tapaukset puhuttavat opiskelijoita, sillä ne ovat merkittäviä kulttuurialalla. Hyvin useat musiikkikasva-

tuksen opiskelijat ovat epävarmoja, mitä oikeastaan voi tunnilla tehdä ilman, että rikotaan tekijänoikeuslain pykälää. Opetustilanne on periaatteessa avoin kaikille, mutta käytännössä se on kuin yksityistilaisuus, sillä harvoin yleisöä saapuu sitä seuraamaan ilman rehtorilta tai opettajalta saatua lupaa. Tästä nousee kysymys opettajien kesken: onko oppitunti yksityistilaisuus vai ei? Edellisestä huolimatta aloittavan musiikinopettajan ei kannata stressata tekijänoikeuslain vaikutusalueesta. Musiikin opetus voidaan toteuttaa normaalisti, kun opetuksen kuuntelu- ja oppimateriaali pidetään musiikintunnin sisällä.

3.3 Materiaalipankki

Musiikkikasvattajan opiskeluvuodet kerryttävät jonkin verran materiaaleja opettamista varten. Oppilaiden lähtökohdat musiikin oppimiseen ovat kuitenkin hyvin yksilölliset, mikä johtaa siihen, että opettajalla tulisi olla laaja materiaalivarasto eriyttämisen mahdollistamiseksi. Aloittava opettaja voi saada vasta opetustilanteessa käsityksen oppilaiden taitotasosta, mikä luo paineita nopean materiaalin luontiin. Nopean materiaalin teon ratkaisuksi on tuotu erilaisia materiaalipankkisivustoja, joita on moneen eri oppiaineeseen. Osa on ilmaisia ja osa on maksullisia. Usein musiikillinen materiaalipankkisivusto voidaan ryhmitellä seuraavasti: kuunteluharjoituksia, nuotteja, komppilappuja ja sovituksia koulusoittimille. Nämä sivustot ovat tehty helpottamaan musiikinopettajan arkea, etenkin, jos musiikkiluokan oppimateriaali ja laulukirjat eivät tarjoa tarpeeksi kattavaa opetusmateriaalia. Hyvin usein uuden musiikin soittaminen on mielekästä opiskelijoille, mutta niistä ei ole välttämättä tehty sovituksia tai nuotteja vielä musiikin-kirjoihin. Tämän myötä opettajalle erinäiset materiaalipankit voivat helpottaa aikataulussa pysymistä, kun valmista oppimateriaalia voi saada suoraan näistä materiaalipankeista.

Suomalainen Music Drive-In koostuu monen musiikin ammattilaisen tekemästä oppimateriaalista. Sivusto perustettiin 2014 ja nykyään sivustolla tähdätään tekemään materiaalia, jolla voi kytkeä yhteyksiä eri aineiden välille (Music Drive-in 2020). Tämä materiaalipankki Music Drive-in on maksullinen, johon saa eri pituisille ajanjaksoille käyttöoikeuksia. Materiaalimäärä on kuitenkin suuri ja kattava. Johon yksittäisellä opettajalla kuluisi useampi tunti valmistaa. Tällöin opettaja voi pohtia säästääkö hieman aikaa siten, että ottaa valmiin materiaalin netistä ja suunnittelee sen avulla oppitunnin. Toisaalta sivustolta voi saada myös ideoita, joilla kehittää erilaisia leikkejä tai harjoitteita musiikintunnille.

Vastaavanlainen, mutta ehkä enemmän yhtyesoitamiseen tarkoitettu materiaalipankki SmartMusic tarjoaa nuottien lisäksi reaaliaikaisen opetushetken opiskelijoille ja opettajalle. Ohjelma pystyy kuuntelemaan oppilasta ja antamaan palautetta soitosta, mikäli esimerkiksi nuotti tai rytmi on soitettu väärin. (SmartMusic 2020). Smartmusicohjelma olisi kätevä esimerkiksi bänditoimintaan välitunneilla tai pienryhmäharjoitteluun. SmartMusic on kuitenkin englanninkielinen ja varsinaisesta soiton palautteen tarkkuudesta ei löytynyt tietoa. Englanninkielisyys voidaan nähdä positiivisena mahdollisuutena oppia terminologiaa englanniksi, mutta se voi olla myös vaikeus nuoremmille opiskelijoille. Soiton kuunteleminen ja palaute voi olla toinen ongelmallinen kohta. Tuleeko palaute ainoastaan oikeiden rytmien ja sävelkorkeuksien johdosta vai tunnistaako sovellus kenties soittimen laadukkaan soinnin? Varma tapa on käyttää tätä matkan kynnyksen palautteen antajana, jolloin opettaja voi antaa lopullisen ja kattavamman palautteen sekä ohjeistuksen.

Materiaalipankkeja ja erilaisia nuottien jakamiseen perustuvia kotimaisia ja ulkomaalaisia nettisivustoja ja sovelluksia on satoja. Suosittele, että aloittava musiikinopettaja ottavaa selvää sen hetkisistä hyvistä sovelluksista puhelimelle ja iPadille. Nämä ohjelmat antavat mahdollisuuksia harjoittaa musiikkia myös älylaitteen kautta. Educational Technology and Mobile Learning – sivusto (2020) listasivat kolmekymmentä sovellusta iPadeille, joita musiikinopettajat voivat hyödyntää opetuksessa. Monet sovellukset eivät edellytä musiikin teorian osaamista, joten oppilas pääsee suoraan kokeilemaan erilaisia musiikillisia mahdollisuuksia.

3.4 Tapahtumien järjestäminen

Hyvin useassa koulussa musiikinopettaja toimii tapahtumavastaavana joulukonserteissa sekä kevätkonserteissa. Tämä johtune siitä, että musiikinopettaja on vetovastuussa bändistä ja muista musiikillisista numeroista. Työtehtäväksi voi tulla bändinharjoittaminen, miksaaminen ja valopöydän hoitaminen juhlan aikana. Suosittelen, että aloittava musiikinopettaja ottaa selvää perehdytyksen aikana mahdollisista vastuualueista ja työtehtävistä juhlissa. Miksaajan ja valopöydän valvojan työtehtävään on helppo kouluttaa muutama oppilas esimerkiksi kerhotoinnin yhteydessä, kuin myös normaalin musiikin opetuksen yhteydessä. Tämä mahdollistaa, että opettajan ei tarvitse repeytyä kahteen paikkaan yhtä aikaa. Oppilaat pystyvät harjoittelemaan sekä esiintymään sulavasti taidon opittuaan.

Ylen nettisivustolla julkaistussa artikkelissa *Musiikkia opetetaan vasten tahtoa ja ilman ammattitaitoa – peruskoulun musiikinopetuksen taso heittelee* journalisti Päivi Puukka kertoo soitaneensa muutamaan kouluun joulun tienoilla (2017) ja saanut vahvistuksen, kuinka joulujuhlat ovat raskas taakka opettajalle (Puukka 2017). Hän jatkaa, että juhlaprojektit antavat hyviä tavoitteita ja onnistumisen tunteita oppilaille. Oletan siis, että opettajan kannattaa hyvissä ajoin delegoida tehtäviä oppilaille juhlien järjestämiseksi. Näin työpäivät eivät tunnu liian raskailta ja oppilaat ovat tietoisia tulevan tapahtuman kokonaisuudesta. Olen itse järjestänyt useita joulujuhlia niin peruskoulussa, lukiossa kuin yliopistolla ja joka kerta kuitenkin tapahtuu jotain odottamatonta. Joka vuosi opin jotain uutta tapahtumia järjestäessä ja kokemusta karttuu käytännön pankkiin. Aloittavalla musiikinopettajalla voi olla siis omia muistikuvia juhlista, mutta vasta järjestävänä tahona toimiminen paljastaa, kuinka monta liikkuvaa osaa pienimuotoisemminkin juhlassa voi olla.

3.4 Kerhotoiminta ja resurssien vaikutus musiikinopettajan työhön

Kerhotoimintaa on monenlaista ja koulussa voi olla niin bändi- kuin kuorotoimintaa. Joissakin kouluissa musiikillinen linja on voinut heikentyä ja kerhot ovat voineet kadota. Jyväskylä yliopisto lehtorin Erja Kososen mukaan koulujen kerhotoiminta on heikentymässä ja tarjonta vähenevässä (Kosonen 1996, 3.) Suurena tekijänä heikentymiseen on rahoitus. Puukka (2017) nostaa esille, että on sattumanvaraista, saako koulu rehtoriksi musiikkimyrönteisen henkilön. Hän jatkaa, että rehtori päättää kuinka paljon musiikkiin satsataan koulun sisällä ja kuka sitä opettaa (Puukka 2017). Tämä voi johtaa siihen, että musiikkiluokka voi olla varustukseltaan puutteellinen ja musiikinopettaja voi kokea, että tarvitsee rahallista panostusta. Toisaalta, jos opiskelijat ovat hyvin motivoituneita esiintymään ja harrastamaan, voi rehtori myöntää rahoitusta kerhotoimintaan ja mahdollisiin soitin hankintoihin.

Aloittavan musiikinopettajan työpaikka voi olla hyvin erilainen siitä, jossa opiskeluaikana toteutti opetusharjoittelun. Opiskelijoiden innostuneisuus on yksilöllistä, mutta musiikinopettajalla on siihen suuri vaikutus. Mari Karppinen (2007) tutki musiikinopettajan mallivaikutusta. Tutkimuksessa käy ilmi, että hyvällä opettajalla on motivoiva ja innostava (malli)vaikutus oppiainetta kohtaan (Karppinen 2007, 36–37). Karppinen (2007) toteaa tutkimuksessaan, että opettajan oma motivaatio ja muusikkous esiintyvät innostavan tekijänä opetushetkellä opiske-

lijoille. Opettajan saama ilo bändisoitosta välittyy opiskelijoille, mikä kannustaa soittoharrastuksen aloittamisen (Karppinen 2007, 53). Tämä on mahdollinen keino lisätä musiikillista kerhotoimintaa koulussa.

Aloittavalla musiikin opettajalla on siis mahdollisuus myötävaikuttaa musiikin rooliin koulussa. Selkeä kommunikaatio helpottaa esimerkiksi tapahtumien järjestämisessä, jolloin kaikki ei ole vain musiikinopettajan taakkana. Otaksun, että hyvällä musiikinopettajalla on mahdollista elvyttää koulun sisäistä kulttuuria sekä osoittaa musiikin tärkeys ylemmälle taholle. Tämä vaatii varsinkin aloittavalta opettajalta omatoimisuutta ja vahvaa verkostoitumista, joka voi tapahtua esimerkiksi mentoroinnin kautta. Aloittavan musiikinopettajan huoli musiikinroolin edistämisestä ei kuitenkaan tarkoita itsensä loppuun ajamista. Tuloksellinen opetus ja motivoituneet opiskelijat puhuvat puolestaan.

4 Musiikinopettajan luokkatila

4.1. Luokkahuone ja soittimisto

Musiikkikasvatuksen opiskelijana opetusharjoittelussa saattoi nähdä erilaisia musiikinluokkia. Alkavassa työpaikassa kannattaa hieman tutkia omaa musiikinluokkaa. Musiikkiluokan tulisi antaa puitteet monenlaiseen opetustapaan ja tyyliin. Erilaiset työvälineet ja soittimet kannattaa pitää huollettuna sekä ajan tasalla mahdollisuuksien mukaan. Opettaja sinänsä ei voi lähteä peruskorjaamaan tai uudisrakennuttamaan musiikinluokkaa. Jos korjaustöitä on tulossa musiikinluokkaan, voi opettaja vaikuttaa ylemmän tahon toimijoihin esimerkiksi Juha Unkarin Musiikin opetustilojen suunnittelu -oppaan tuella. Unkarin (2012) mukaan tilojen tarve on muuttunut ja monipuolistunut, kun perussoittimisto vie paljon tilaa uudistuneen teknologian ja työkalujen kanssa.

Musiikinopettajan kannattaa varautua kuvaamaan opetustilaansa useista eri näkökulmista. Aluksi muille suunnittelijoille on kuvattava kaikki tilassa tapahtuvat toiminnot, toiminnan sijoittuminen eli ”hot spot” ja toiminnan suunta tilassa sekä tarvittavat tekniset edellytykset. (Unkari 2012, 8-9,11.)

On siis hyödyllistä ajatella omaa työtä ja sitä, missä kohtaa luokkaa tapahtuu eniten ja miten soittimet kannattaisi varastoida. Rohkaisen opettajia suunnittelemaan opetusluokkaa ja hienosäätämään paikkoja mahdollisuuksien mukaan, jotta luokkahuone on omalle opetukselle optimaalinen. Mikäli luokkatila on maan alapuolella, on huolehdittava hyvästä valon määrästä. Työsuojelunohjeistuksen mukaan sopimaton valaistus on epäviihtyisä ja silmiä rasittavaa. Valaistuksen tulee olla tasaista ja vähintään 150–200 luksia. (Työsuojeluhallinto 2015–2019.) Kohdevalaisimia myös suositellaan, joten musiikinluokassa esimerkiksi nuottienlukuvalot auttavat nuottien lukemiseen. Olen kokenut, että satunnaisesti luokkatiloissa valot saattavat olla puoliksi palaneita tai osa kattovalaisimista voivat välkehtiä. Palaneet lamput valaisimista on tärkeä raportoida esimiehelle tai talonmiehelle, jotta luokkaviihtyvyys sekä työskentely olisi miellyttävää.

Koulujen Musiikkiopettajat ry eli KMO on tehnyt suosituksen musiikinluokan perusopetusvälineistölle peruskoulutasolle ja lukiotasolle. KMO (2019) listaa soittimet sivullaan kattavasti.

Taulukko 1. KMO:n (2019) listaus

Kielisoittimet	Kitaroita, sähkökitara, sähköbasso, viisikielisiä kanteleita, kymmenkielinen kantele
Kosketinsoittimet	Piano, Keyboardeja
Rytmi-soittimet	Rumpusetti, congarummut, bongorummut, kehärumpu, djemberumpu, tamburiini, guiro, cabasa, triangeli, penaali, clavet, marakassit
Puhallinsoittimet	Nokkahuilut (sopraano, altto, tenori ja basso)
Laatat	Kellopelejä, ksylofoneja, metallofoneja

Soittimiston ollessaan laaja tarvitaan myös huomattava määrä piuhoja, vahvistimia sekä soittimien säilytystilaa. Koulussa tulisi olla soittimien ja piuhojen siisti varastointimahdollisuus. Aloittavan opettajan kannattaisi pitää silmällä pölynkerääntymisen mahdollisuutta ja tarkastella sähkölaitteiden kuntoa säännöllisesti lukukauden aikana. Rungas soittimisto, sähkölaitteet ja kaapelit keräävät pölyä (Hakkarainen, Kervinen, Mantere, Romanowski, Seppänen, Unkari, 2012, 61). Siivoojien kanssa kannattaa keskustella, että pölyjen pyyhkiminen etenkin sähkölaitteiden päältä ja sisältä on tärkeää.

Sähkölaitteet ja kaapeliasennukset sekä niihin liittyvät asennusalustat, kuten kaapelihyllyt, on pidettävä puhtaina syttyvistä sekä lämmön siirtymistä estävistä materiaaleista ja pölyistä (Turvallisuus- ja kemikaalivirasto TUKES 2018, 17).

Ennakointi estää parhaiten sähköiskua tai tulipaloa.

4.2 Soittimien huolto

Aloittava musiikinopettaja on vastuussa musiikinluokan varustuksen ylläpidosta ja huollosta. Laaja soittimisto tarvitsee huoltoa ja sille on tarpeellista tehdä suunnitelma (Hakkarainen ym. 2012, 60–61). Suunnitelma kattaa äänentoistolaitteet, muut sähkölaitteet ja soittimet. Erityisesti soittimien poisto ja uusien hankinta ovat tärkeä osa huoltoa ja ylläpitoa. (Hakkarainen ym. 2012, 61.) Työnantaja ei erikseen kirjoita sopimukseen luokkahuoneen ylläpidosta tai soittimiston huollosta, mutta luokkatilan soittimiston ylläpito on olennaista, jotta musiikinopiskelu on

mahdollista. (vrt. Parviainen 2020). Huolto puhallinsoittimissa tapahtuu pesemällä. Nokkahuilut kannattaa pestä ennen ja jälkeen käytön, sekä kuivata huolellisesti. Muita puhallin- ja kosketinsoittimia tulisi käsitellä puhtain käsin ja pyyhkiä esimerkiksi käytön jälkeen. Pääasiallinen soitinryhmä, jossa huoltoon erityisesti tarvitaan opettajan apua ovat kielisoittimet. Akustisen kitaran, sähkökitaran tai sähköbasson kielten vaihto kannattaa tehdä useamman kerran lukuvuodessa. Etenkin kitarankielten vaihtamisen tulisi tapahtua 2-3 kuukauden välein (Sundén 2020). Ammattimuusikko Sundén toisaalta pohtii, kuinka tärkeää esimerkiksi kitaran soinnin pysyvyys on luokkaharjoittelussa. Välttämättä hieman heikommin soiva kitara ei erotu yhteisessä harjoituksessa tai häiritse harjoittelua. Päätelen, että muutaman kerran lukuvuodessa on riittävä ajanjakso kielten vaihtamiselle. Kitaroita ei välttämättä yhtäjaksoisesti soiteta joka tunnilla, jolloin kielten kuluminen on hitaampaa. Useamman kitaran kielen vaihtaminen on työlästä, eikä mahdollisia työtunteja kielten vaihtoon ei ole käytettävissä. Työn määrän pienentämiseksi opettaja voi esimerkiksi musiikin valinnaisella kurssilla tai kerhotoiminnassa opettaa kielten vaihtamisen. Tällöin jokainen oppilas pääsee kokeilemaan kielten vaihtamista niin kitaralle kuin bassolle. Sundén (2020) painottaa kitaran otelautojen puhdistamisen tärkeyttä. Tällöin kitaran sointi pysyy pidempään kunnossa. Otelautojen puhdistaminen voi siis olla riittävä huolto lukuvuoden aikana. Aloittavan opettajan kannattaa muistaa, että hänellä on mahdollisuus tehdä sääntöjä esimerkiksi käsien pesusta ennen tunnille tuloa. Tämä ennaltaehkäisee liian kertymistä soittimiin. Käsien peseminen ehkäisee myös mahdollisen kausi-influenssan tarttumista.

4.3 Soittimien säilytys

Ylen artikkelissa *Kuiva talvi on vahingoittanut soittimia* todetaan (Gustafsson 2010), että talvella huoneen ilmankosteus laskee, jolloin soittimen runko voi mennä käyttökelvottomaksi. Soitinrakentaja Lauri Tantere kommentoi Gustafssonille ja kehottaa kitaroiden säilytyksen tapahtuvan mieluiten soitinkotelossa kostuttimen kanssa. Tämä ei olisi kallis satsaus. Lisäksi akustiset kitarat pysyisivät paremmassa kunnossa koteloidessa, kuin seinällä telineissä roikkuen (Gustafsson 2010). Suomen talviolosuhteet ovat hankalia puisille soittimille, sillä ne reagoivat herkästi ilmankosteuden muutoksiin. Kuivassa ilmassa puusoittimien runko kutistuu ja kosteassa ilmassa paisuu suuremmaksi. Rajut muutokset ilmankosteudessa voivat aiheuttaa halkeamia esimerkiksi akustiseen kitaraan tai pianoon (Avalon Music 2020).

Miten siis välttyään puusoittimien halkeamiselta? Kitaroita kannattaa säilyttää koteloidessa ja hankkia ilmankostutin luokkaan lähelle pianoa ja muita puusoittimia (vrt. Avalon Music 2020;

Gustafsson 2010). Soittimia kannattaa tarkistaa säännöllisin väliajoin ja ilmankosteusmittarin voi sijoittaa luokan seinälle. Ilmankosteusmittaria seuratessa opettaja pystyy reagoimaan vaurioiden ehkäisemiseen huolehtimalla luokan ilmankosteudesta. Puhallinsoittimet kannattaa säilyttää omassa kotelossa tai pusseissa. Ilman kuivuus ei varsinaisesti vaskisoittimiin vaikuta tai aiheuta halkeamisen vaaraa.

Sähköisten instrumenttien kohdalla piuhojen tarkistaminen on hyvä huoltotoimenpide. Johtojen pienet vauriot voivat ratketa suuremmiksi. Sähköiskuvaara voi olla lähinnä virtalähteessä, joten pistokkeen irrottaminen pistokerasiasta tulee suorittaa mahdollisimman läheltä pistokkeen päätä, eikä esimerkiksi piuhasta vetämällä. Tämä estää johdon ja pistokkeen vioittumista. Vian ilmestyessä kaiuttimiin, miksereihin tai vahvistimiin kannattaa ensimmäiseksi tarkistaa kaapelit ja virtalähde. Mikäli vikaa ei löydetä, voidaan edellä mainitut viedä korjattavaksi. Aloittava opettaja voi myös kysyä aikaisemmalta musiikinluokan opettajalta, kuinka hän on toiminut viallisten sähkölaitteiden kanssa.

4.4 Meluallistuminen

Luokkatilassa tärkeää on meluallistumisen huomioiminen. Suomen laki velvoittaa työnantajan selvittämään työntekijöiden allistumisen melulle, minkä myötä työnantaja on vastuussa huolehtia työntekijän suojaus melulta (85/2006, 6 §). Meluallistumisen mittaukset on siis hyvä olla tehtynä. Mittausten tekoa voi myös vaatia työpaikalle tullessa, mikäli musiikinopettaja huomaa tilan olevan erityisen meluisa. Mittauksien yhteydessä akustiikkasuunnittelija pystyy mittaamaan, kuinka paljon kaikuisuutta voidaan leikata ilman, että normaalin puheen kantama laskee. Dosentti Miikka Peltomaa (2012) korostaa, että pitkäaikainen sekä äkillinen voimakas melu voi aiheuttaa pysyvän kuulovamman. Muodostunutta kuulovammaa ei voida parantaa, joten tämän takia meluvammojen ehkäisy vaatii ennakkointia eli kuulon suojaamista. (Peltomaa 2012, 18–19.)

Kehotan jokaista musiikinopettajaa hankkimaan korviin valetut korvatulpat. Valetut korvatulpat takaavat paremman suojauksen kuulolle kuin esimerkiksi kupusuojaimet. Valettuja korvatulppia on myös käytännöllisempää pitää mukana ja niitä on vaikea asettaa korvaan väärin, sillä ne sopivat ainoastaan oikein asetettuna korviin. Tällöin vaimennussuoja on varmempi ja huomattavampi kuin kupusuojien käytössä. Työterveyslaitoksen (2020B) sivuilla ilmoitetaan useammasta seikasta, jotka voivat alentaa kupusuojainten vaimennustehoa. Kupusuojaimet voivat

olla epäsojivat omiin korviin, jolloin oletettu äänenvaimennus on oletusarvoa matalampi. Hius-ten, parran tai hatun jääminen kupusuojainten tiivisteiden väliin saattaa laskea vaimennussuojaa, jolloin huonosti asetettujen kupusuojainten vaimennus voi olla vain 5dB. (Työterveyslaitos 2020B). Kuulon suojaaminen on tärkeää, sillä musiikinopettaja työskentelee useamman tunnin päivästä musiikinluokassa, joskus hyvin pienillä tauoilla.

Kuuloliitto ry:n (2019) internetsivuilla nostetaan sosiaali- ja terveysministeriön ohjeistus, jonka mukaan 85 desibelin keskimääräistä tasoa ei pitäisi ylittää esimerkiksi kahdeksan tunnin työajalle. Jo kolmen desibelin nousu puolittaa oleskeluajan kyseisessä melussa. (Kuuloliitto ry, SOTE 2019.) Seuraavat kuvat esittävät vapaa-ajan melun aikarajoituksia sekä hahmottavaa tietoa melutasosta. Desibelien nousu saattaa olla huomaamatonta, jonka takia kuulo voi vaurioitua huomaamatta.

Aikaraja, jonka jälkeen kuulovaurion riski on toistuvassa meluallistuksessa todennäköinen:

Melutaso	Aika
85dB	8h
88dB	4h
91dB	2h
94dB	1h
100dB	15 min

Kuva 3 Vapaa-ajan melu, aikarajat (Kuuloliitto ry 2019).

Omaa meluallistumistaan on hankala arvioida, kun oppitunteja pitää useamman peräkkäin. Oma korva tottuu kuitenkin hiljaisuuteen kuin myös meluun. Aloittava opettaja voi siis oppituntien välillä pitää välitunnilla muutaman minuutin hiljaisuuden, jonka jälkeen on helpompaa arvioida milloin melutaso nousee seuraavalla oppitunnilla. Samanlaisen harjoitteen voi aika ajoittain suorittaa musiikinluokassa, jotta oppilaatkin tunnistavat meluntason.

dB	Ääni
0	Kuulokynnys eli hiljaisin ääni, jonka ihminen tietyllä taajuudella kykenee aistimaan
10-30	Lehtien havina
30-50	Tietokone
50-70	Keskustelu
70-85	Liikenne
80-100	Ravintola
90-100	Konsertti
125-	Kipukynnys
130-135	Suihkukone

Kuva 4 Vapaa-ajan melu, aikarajat. Hahmottavaa tietoa desibelien melutasosta (Kuuloliitto ry, 2019).

Kuvat 3 ja 4 antavat hyvää havainnollistavaa tietoa siitä, kuinka pieni nousu desibeleissä vaaditaan, jotta oleskeluaika melussa lyhentyy. Ravintolassa melu yltyy, kun asiakkaita on enemmän. Tämän lisäksi minulla on henkilökohtaisia kokemuksia useammasta ravintolasta, jossa myös taustamusiikkia nostetaan asiakkaiden lisääntyessä. Voisiko tähän olla syynä se, että henkilökunta kokee viihtyvyyden lisääntyvän, kun musiikki kuuluu puhetta paremmin? Melu lähtee kasvamaan ravintolassa, kun asiakkaat nostavat ääntä, jotta oma ääni kuuluisi musiikin yli. Tämä kasaantuva äänien massailmiö voi tapahtua myös musiikinluokassa huomaamatta. Kun oppilaat päästetään harjoittelemaan kappaletta, yksittäiset soittajat soittavat yhä kovempaa, jotta kuulevat oman soittimensa. Tässä skenaariossa opettajakin saattaa yrittää huutaa koko massan yli, jolloin desibelit voivat helposti olla 100 desibelin luokkaa (ks. kuva 4). Tämän kaltaisia tilanteita on hankala täysin välttää, sillä oppilailla tulisi olla säännöllisesti mahdollisuuksia kokeilla soittamista ja luovaa tuottamista perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan (Perusopetuksen opetussuunnitelma 2014, 141). Tässä tilanteessa aloittava musiikinopettaja voi kokeilla iPadien tuomia mahdollisuuksia säveltämisessä. Samoin musatorni (Edu-torni, 2016) mahdollistaa musisoimisen pienryhmässä tai yksin. Kyseisten laitteiden käytössä pystytään käyttämään kuulokkeita, jolloin luokan yleinen melutaso laskee huomattavasti. Tämä edesauttaa opettajaa suunnittelemaan meluttomia tunteja, joilla korvat pääsevät lepäämään opetuspäivänä.

Musiikkiluokat ovat aina erilaisia, mutta siitä huolimatta vastuullinen opettaja ottaa asiakseen oppilaiden kuulonsuojaamisen. Musiikkiluokkaan suositellaan melumittaus ja tämän tulos tulisi olla musiikinopettajalla tiedossa. Kuulonsuojaus niin opettajalla kuin opiskelijoilla on hyvin tärkeää, sillä yksikin pamaus voi vaurioittaa kuulon lopullisesti. Opettajan tulisi erityisesti kiinnittää huomioita tähän ja käyttää esimerkiksi valettuja korvatulppia myös palkkatyön ulkopuolella konserteissa ja keikoilla. Samainen kehoitus kannattaa antaa myös opiskelijoille ja työkavereille.

6 Pohdinta

Matka opiskelijasta opettajaksi voi olla hyvin nopea, mutta sitäkin monivaiheisempi. Muuttaman päivän varoitusajalla saadut sijaisuudet voivat olla jännittäviä ensimmäisillä opetuskerroilla. Vastuu toimivasta musiikkiluokasta sekä auktoriteettiaseman ja oman opettajaidentiteetin muovaantumisesta voi tuntua joillekin yllätykselliseltä ja raskaalta kokemukselta uran alkutaipaleella. Opettajaksi opiskelevat tukeutuvat koulutuksesta saatuihin taitoihin, mutta Niemi (2011) toteaa tutkimuksessaan, että opettajaopiskelijat tuntevat koulutuksensa riittävämmäksi opetuskentällä. Työpaikan opettajien tuki ja mentorointi ovat tässä vaiheessa tärkeitä aloittelijalle tai sijaiselle. (Niemi 2011, 15–24.) Mentori pystyy rohkaisemaan aloittavaa opettajaa ja tukee häntä toteuttamaan tehtäviä omalla vahvuusalueellaan opintosuunnitelman ohella.

Musiikinopettajalle tulee kerralla koko musiikkiluokkatilan kapasiteetti käyttöön. Laaja perussoittimisto sekä monipuolisten työtapojen käyttö nykyaikaisella teknologialla voi olla haastavaa opettajalla (Koski 2016). Nykyisessä opetussuunnitelmassa tavoitteita on enemmän musiikin tuottamiselle. Opiskelijoita myös kannustetaan tekemään itse musiikkia, kuten sävellyksiä tai rytmejä (Koski 2016). iPadien kirjava kattaus musiikkiohjelmaa auttaa sävellyksien ja rytmien teossa. Ne mahdollistavat oppilaille välittömän kuuntelu mahdollisuuden ja nopean korjaustekniikan. Lisäksi useat ohjelmat on suunniteltu sellaisille henkilöille, joilla ei ole musiikillista teoriapohjaa. Aloittavalla musiikinopettajalla ovat siis erittäin hyvät mahdollisuudet hyödyntää teknologiaa ja sen antamia eriyttämisen mahdollisuuksia. Toisaalta musiikinopettajilla on edessä murroskausi. Uusi teknologia ja vanha oppikirjallisuus tasapainottelevat keskenään. Opettajalla on vastuu siitä, kuinka paljon teknologiaa käytetään ja unohdetaanko kynä ja paperi -tekniikka kokonaan esimerkiksi sävellystyössä.

Musiikkikasvatusta opiskelevalla opiskelijalla on paljon annettavaa ja uusia näkökulmia opettajan roolissa. Minkälaiseksi musiikinopetus on muokkautunut ja miten sitä rakennetaan? Uusien työvälineiden käyttäminen opetusharjoittelussa sekä omien opetustapojen hiominen edistävät oman musiikinopettajuuden kasvua ennen varsinaista työsuhdetta. Siirtyminen vastuulliseksi opettajaksi tapahtuu nopeasti, mutta työtavat, opetuskeinot ja oma identiteetti kehittyvät hiljalleen opetuksen aikana.

Tulevaisuudessa nähdään yleisesti teknologian kehitys opiskelun ja opettamisen yhteydessä sekä koko yhteiskunnassa. Digitalisaatio on auttanut esimerkiksi etäopetuksen pitämisessä ja itsenäistenkurssien sekä verkkokurssien luomisessa. Musiikkikasvattajien parissa käydään yhä enemmän keskustelua mahdollisuuksista etäopetukseen. Miten opettaja voi tarjota monipuolista musiikin opetusta etänä? Musiikin säveltämisen opetus onnistuu etänä, mutta yhteysoitot nojautuvat vielä täysin kontaktiopetukseen. Yhtyepedagogiikan harjoittaminen etänä on ongelmallista ja valmiudet sellaiseen kehittyvät pidemmällä aikavälillä.

Musiikkia pystyy opettamaan monipuolisesti ja tällä hetkellä opiskelevat musiikkikasvattajat kehittävät opetuskeinoja, miten voidaan ”nyhjäistä tyhjää” musiikkiharjoitteita. Tämä edesauttaa tilanteissa, jossa työpaikan soittimisto tai musiikkitala ei vastaa odotettua. Näkemys siitä, että opettaja ainoastaan säästää oppilaita on muuttunut ja opiskelijat nähdään tekijöinä. Omien soittotaitojen kehittäminen ja säveltäminen ovat keinoja, joilla oppilaat voivat nähdä oman kehityksen. Aloittavalla opettajalla on mahdollisuus hyödyntää kaikkea oppimaansa opitunneilla ja tehdä siitä johtopäätöksiä, mitkä asiat toimivat ja mitkä eivät. Omien harjoitteiden jakaminen ja keskustelu muiden musiikinopettajien kanssa kehittää monipuolista osaamista. Opiskelijasta siirtyminen opettajaksi ei tarkoita välitöntä persoonan muuttumista. Jokaisen opettajan tulisi pitää kiinni siitä, kuka hän on ja olla avoin oppilaiden kanssa. Omien kertomusten jakaminen ja yhdessä oppiminen virheistä yhdistävät opettajaa ja oppilaita (Koski-Heikkinen 2014, 134–135). Musiikinopettajalla on työkalut innostaa opiskelijoita ja säilyttää musiikin arvostuksen ja roolin muiden oppiaineiden rinnalla.

7 Lähteet

- Aalto-yliopiston oppimiskeskus. (2019) Tekijänoikeusopas: Musiikki. Haettu osoitteesta <https://libguides.aalto.fi/c.php?g=664486&p=4702181> [avattu 16.01.2020]
- Asetus työntekijöiden suojelemisesta melusta aiheutuvilta vaaroilta (2006/85). Finlex. Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20060085> [avattu 26.11.2019]
- Avalon Music (2020). The effects of temperature and humidity. Haettu osoitteesta <http://www.avalonmusic.net/the-effects-of-temperature-and-humidity> [avattu 12.02.2020]
- Bergbom, B., Friman, R., Roponen, A., Toivanen, M., Uusitalo, H., Wallin, M. & Vanhala A. (2016). Opas työpaikoille työn ja muun elämän yhteensovittamiseksi. Työterveyslaitos, Helsinki. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131549/Ty%C3%B6ja%20el%C3%A4m%C3%A4.pdf> [avattu 10.01.2020]
- Educational Technology and Mobile Learning. (2020). 30 iPad Apps for Music Teachers. Haettu osoitteesta <https://www.educatorstechnology.com/2014/02/30-ipad-apps-for-music-teachers.html> [avattu 16.01.2020]
- Edutorni. (2016). Musiikkitori. Haettu osoitteesta <http://www.edutorni.fi/esittely/musatorni/> [avattu 14.01.2020]
- Gustafsson, M. (2010). Kuiva talvi on vahingoittanut soittimia. Yle -uutiset. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-5528404> [avattu 18.1.2020]
- Hakkarainen, T., Kervinen, V., Mantere, M., Romanowski O., Seppänen M., Unkari J. (2012). Musiikin opetustilojen suunnitteluopas. Opetushallitus. Helsinki. 8-12, 60–61
- Karppinen, M. (2007). Pro gradu -tutkielma: Musiikinopettajan mallivaikutus. Musiikinopettajan persoonan vaikutus oppilaiden musiikinopiskelun motivaatioon. Jyväskylän yliopisto. 36–57.
- Kiviniemi, K. (2000). Opettajan Työtodellisuus haasteena opettajankoulutukselle. Opettajien ja opettajankouluttajien käsityksiä opettajan työstä, opettajuuden muuttumisesta sekä opettajankoulutuksen kehittämishaasteista. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihanke (OPEPRO) selvitys 14. Opetushallitus. Helsinki.
- Knuuttila, A-S. (2018). Pro gradu -tutkielma: Mikä kiinnostaa ja mikä pelottaa? Luokanopettajaopiskelijoiden käsityksiä opettajan työtodellisuudesta. Turun yliopisto. 14.
- Koski A. (2016). Musiikinopetus muuttuu: Luovuus ja itse tekeminen painottuvat. Keski-Uusimaa. Haettu osoitteesta <https://www.keski-uusimaa.fi/artikkeli/428318-musiikinopetus-muuttuu-luovuus-ja-itse-tekeminen-painottuvat> [avattu 19.01.2020]

- Koski-Heikkinen, A. (2013). Ammatillisen opettajan identiteetti ja auktoriteetti. Ammatilliset opettajat ja opiskelijat ideaali ammatillista opettajuutta etsimässä. Lapin yliopistokustannus. Lapin yliopistopaino.
- Koulujen musiikinopettajat ry. (2019). Musiikkiluokan varustelu. Haettu osoitteesta <http://www.koulujenmusiikinopettajat.fi/ops2016/musiikkiluokan-varustelu/> [avattu 20.03.2020]
- Kumpulainen, K. (2013). Henkilöstön työssä koettu hyvinvointi: Pitkittäisseuranta muuttuvassa koulutusorganisaatiossa. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. 32–41.
- Kupias P. Salo M. (2014). Mentorointi 4.0. Mitä mentorointi kehittää? E-kirja. Päivi Kupias, Matti Salo ja Alma Talent Oy.
- Kuuloliitto ry. (2019). Vapaa-ajan melu, aikarajat. Haettu osoitteesta <https://www.kuuloliitto.fi/vapaa-ajan-melu/> [avattu 02.12.2019]
- Leino, A. & Leino, J. (1997). Opettaminen ammattina. Kirjayhtymä. Helsinki
- Manka, M. & Manka, M. (2016). Työhyvinvointi. 13–58.
- Music Drive-In (2020). Tutustu materiaaliin. Haettu osoitteesta <http://www.musicdrivein.fi/#uusi-hinnasto> [avattu 15.01.2020]
- Musiikkikasvatuksen kandidaatinohjelman perusopetussuunnitelma (2017-2020).
- Niemi, H. (2011). Educating student teachers to become high quality professionals – A Finnish case. Center for Educational Policy Studies Journal. 43–66.
- Niemi, H. & Siljander, A. M. (2013). Uuden opettajan mentorointi: Mentoroinnilla oppilaan ja opettajan hyvinvointiin. Helsinki: Helsingin yliopisto, koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. 1–15.
- Niemi, H. & Tirri, K. (1997). Valmiudet opettajan ammattiin opettajien ja opettajankouluttajien arvioimina. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisu A 10. 53.
- Operight -hanke (2019A). IPR University Canter. Haettu osoitteesta <https://operight.fi/artikkeli/omat-tyot/opettajan-itse-tekema-materiaali> [avattu 20.11.2019]
- Operight -hanke (2019B). IPR University Canter. Haettu osoitteesta <https://operight.fi/artikkeli/musiikki/saako-spotifysta-soittaa-musiikkia-oppitunneilla-opettajan-omalta-tililta> [avattu 20.11.2019]
- Operight -hanke (2019C). IPR University Canter. Haettu osoitteesta <https://operight.fi/artikkeli/verkkoymparistot/voiko-youtube-videon-nayttaa-opetuksessa> [avattu 20.11.2019]

- Parviainen, J. (2020). Henkilökohtainen tiedonanto 13.01.2020.
- Peltomaa, M. (2012). Kuulonsuojelu koulun musiikinopetuksessa. Teoksessa: Unkari, J. (toim) (2012). Musiikin opetustilojen suunnitteluopas. Opetushallitus. Helsinki. 18–19
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014). Musiikki. Opetushallitus. Next print Oy. Helsinki 2016.
- Puukka, P. (2017). Musiikkia opetetaan vasten tahtoa ja ilman ammattitaitoa – peruskoulun musiikinopetuksen taso heittelee. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-9919098> [avattu 08.01.2020]
- Rauramo, P. (2008): Työhyvinvoinnin portaat. Viisi vaikuttavaa askelta. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Rehbinder, M. (2015). Musiikin käyttö yliopistossa. Taideyliopistojen tekijänoikeispalvelu. Ptx –tiedosto: ([Musiikki teo info 5.1.2016.pptx](#) [avattu 16.01.2020]
Haettu aalto-yliopiston oppimiskeskus -sivustolta, tekijänoikeusopas: Musiikki. <https://libguides.aalto.fi/c.php?g=664486&p=4702181> [avattu 16.01.2020]
- Saastamoinen, M. & Rautio, P. (2006). Minuus ja identiteetti. Tampereen Yliopistopaino Oy. Tampere. 170–172
- SmartMusic. (2020) Features. Haettu osoitteesta <https://www.smartmusic.com/features/> [avattu 16.01.2020]
- Soini, T., Pietarinen, J. & Pyhältö, K. (2008). Pedagoginen hyvinvointi peruskoulun opettajan työssä. Aikuiskasvatus 4/2008, 244–257
- Sundén, T. (2020). Henkilökohtainen tiedonanto 20.01.2020.
- Tekijänoikeuslaki. (2005/821). Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404#L2P21> [avattu 20.11.2019]
- Turvallisuus- ja kemikaalivirasto. (2018). Sähköturvallisuus maa ja puutarhatalouksissa. 17. Tiedostossa: <https://tukes.fi/documents/5470659/8237195/S%C3%A4hk%C3%B6turvallisuus+maa+ja+puutarhatalouksissa+2018/20e65f2b-58b6-323b-6558-46c93f203d8a/S%C3%A4hk%C3%B6turvallisuus+maa+ja+puutarhatalouksissa+2018.pdf?version=1.1> [avattu 30.03.2020]
- Työterveyslaitos. (2020A). Työhyvinvointi on yhteinen asia. Haettu osoitteesta <https://www.ttl.fi/perehdytys-työhyvinvointiin-työterveyteen-ja-työturvallisuuteen/työhyvinvointi-yhteinen-asia/> [avattu 13.01.2020]
- Työterveyslaitos. (2020B). Kuulonsuojaimet. Haettu osoitteesta <https://www.ttl.fi/työymparisto/henkilonsuojaimet/kaytto-ja-valinta/kuulonsuojaimet/> [avattu 15.01.2020]
- Työsuojeluhallinto (2015-2019). Työtilat. Haettu osoitteesta <https://www.tyosuojelu.fi/tyoolot/työymparisto/tyotilat> [avattu 26.11.2019]

Unkari, J. (2012). Musiikin opetustilojen suunnitteluopas. Opetushallitus. Helsinki.

Viiirret, E. (2020). Henkilökohtainen tiedonanto 10.01.2020.

World Health Organization WHO. (2020). Workplace health promotion. Haettu osoitteesta https://www.who.int/occupational_health/topics/workplace/en/index1.html [avattu 12.1.2020]